

การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมือง
ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน

DEVELOPMENT OF DEMOCRACY AND POLITICAL SELF-EXPRESSION
IN THE AREA OF DANKWEAN SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

พระครูโพธิ์รัตนธรรม

Phrakru Photirattatham

วัดโพธิ์แก้วเบญจธาราม

Wat Pho Kaeo Benchatharam.

Email: SiNW92499P9Wl@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน 2. ศึกษากระบวนการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน 3. แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 353 คน สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ประชาชนร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่รัฐจัดขึ้น แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เน้นกิจกรรมการเลือกตั้งรูปแบบต่างๆ ระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ 2. ระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการร่วมกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตย รองลงมา ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองกับคนสนิท ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองในชุมชน 3. แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ชุมชนร่วมกิจกรรมการเลือกตั้ง แต่ไม่แสดงตัว สนับสนุนบุคคลหรือตัวแทนกลุ่มการเมืองต่างๆ แต่จะแสดงกับเฉพาะบุคคลใกล้ชิด การพัฒนาประชาธิปไตยรัฐต้องสร้างความเชื่อมั่นต่อการแสดงตัวทางการเมืองไม่ก่ออันตราย ความขัดแย้งในชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาประชาธิปไตย,ความกล้าแสดงตัวตนทางการเมือง

Abstracts

This research aimed to 1. Study the development of democracy and the courage to express oneself in politics in Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization 2. Study the level of cooperation in developing democracy and the courage to express oneself in politics in Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization 3. Guidelines for developing democracy and the courage to express oneself in politics in Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization. The research methodology was mixed-methods: qualitative research, in-depth interviews with 25 people, descriptive data analysis, and quantitative research. A questionnaire was used to collect data. The sample size was 353 people. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that: 1. Development of democracy and courage to express oneself politically in the area of Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization. People participate in political activities organized by the state, showing their participation in democratic politics, emphasizing various forms of election activities at the local to national levels. 2. The level of participation in democratic development and the courage to express one's political identity in the Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization is at a moderate level overall. The aspect with the highest average value is participation in democratic development activities, followed by the aspect of expressing one's political identity with close friends. The aspect with the lowest average value is the aspect of expressing one's political identity in the community. 3. Guidelines for developing democracy and the courage to express one's political identity in the Dan Kwian Subdistrict Administrative Organization area. The community participates in election activities but does not express political identity to support individuals or representatives of various political groups, but expresses it only with close individuals. In developing democracy, the state must create confidence that political identity will not cause harm or conflict in the community.

Keywords: Democratic development, political assertiveness

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของไทยแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงมายาวนานแต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นยังวนอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์การควบคุมดูแลจากกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองและกลุ่มผู้มีอำนาจทางศักดินาหากแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเข้ามาควบคุมอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมการแสดงตัวตนทางการเมืองเพื่อให้เกิดพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยจึงมีน้อย ประชาธิปไตยที่พยายามสร้างกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ไม่มีผลประโยชน์ที่เกิดกับประชาชนอย่างเห็นได้ชัดนัก ตรงกันข้ามชนชั้นนำทางการเมืองจะเป็นฝ่ายได้รับผลประโยชน์มากกว่า ปัญหาและอุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยไทยอยู่ที่ความไม่สามารถทำให้มิติของเป้าหมายหรือหลักการของประชาธิปไตยเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและมั่นคงในประเทศไทยได้ (ณัฐพล บุญยพิพัฒน์, 2562)

การเมืองไทยภายใต้ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของไทย มันเป็นระบบที่บุคคลที่มีอำนาจหรือฐานะทางสังคมสูงกว่า (ผู้อุปถัมภ์) ให้การสนับสนุนและคุ้มครองแก่บุคคลที่มีอำนาจหรือฐานะทางสังคมต่ำกว่า (ผู้รับอุปถัมภ์) เพื่อแลกกับความจงรักภักดีและการสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ การค้าเงิน การค้าชู้ การสนับสนุน การเลี้ยงดู ในทางการเมืองการได้รับสิทธิพิเศษจากผู้ใหญ่หรือญาติมิตรของตน เป็นระบบที่ตรงกันข้ามกับระบบความชอบธรรมซึ่งนิยมใช้เป็นหลักในปัจจุบัน ผลกระทบของระบบอุปถัมภ์มีทั้งด้านบวก ด้านลบ ก่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม ผู้รับอุปถัมภ์มักจะรู้สึกปลอดภัยและได้รับการคุ้มครองจากผู้อุปถัมภ์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนด้านลบก่อให้เกิดการทุจริตและคอร์รัปชัน การใช้อำนาจในทางที่ผิด โดยเฉพาะในวงการการเมืองและราชการ

พัฒนาการประชาธิปไตยแบบไทย เกิดเป็นระบบซ้อนระบบประชาธิปไตย ปรับเปลี่ยนเป็นระบบคณาธิปไตยผู้มีอำนาจได้สร้างบุญคุณแก่ผู้ที่ใช้อำนาจในการเลือกผู้แทนของตนให้เป็นไปตามแรงกดดันของบุคคลผู้ให้การอุปถัมภ์แทนแทนการใช้เหตุผลความจำเป็นความต้องการความดีงามมาใช้เป็นฐานคิดในการเลือกตั้ง ส่งผลให้เกิดระบบซ้อนประชาธิปไตย เป็นระบบคณาธิปไตย ใช้ทรัพยากร เงิน ผลประโยชน์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเมื่อตัดสินใจตามวิถีประชาธิปไตยแทนการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ระบอบประชาธิปไตยตามหลักการที่พึงเป็นไม่สามารถพัฒนาได้ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยปัจจุบัน

การพัฒนาประชาธิปไตยตามการสร้างอำนาจอุปถัมภ์ในสังคมไทยกระจุกตัวและไม่เป็นธรรม ส่งผลให้ประชาชนผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกผู้แทนหรือดำเนินการต่างๆ ภายใต้รัฐธรรมนูญตามวิถีประชาธิปไตยไม่สามารถแสดงตัวตนที่แท้จริงทางการเมือง การใช้อำนาจในเชิงเหตุผลตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามวิถีประชาธิปไตยดำเนินการได้ อาจเป็นเพราะความเกรงกลัวในอำนาจที่เคยอุปถัมภ์กันและกัน การเกรงกลัวต่ออำนาจที่ซ่อนเร้นอาจทำลายสังคมหรือทำลายบุคคลที่เห็นต่างทางการเมือง ส่วนคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของประชาชน ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

นั้นเป็นการเตือนให้รู้สึกตัวด้วยว่า คุณภาพของประชาธิปไตยอยู่ที่คุณภาพของประชาชน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2543)

การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนใช้อำนาจในทางการเมือง และแสดงออกความเป็นตัวตนทางการเมือง แสดงจุดยืนตนเองชัดเจนหรืออาจปรับเปลี่ยนด้วยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองถูกต้องเหมาะสมใช้สติปัญญาและเสรีภาพตนเองตัดสินใจได้อย่างอิสระเสรี ถึงแม้ว่าสิ่งที่ตัดสินใจนั้นอาจถูกมองว่าผิดหรือถูก รวมถึงการใช้คุณธรรมตามวิถีพระพุทธศาสนาหรือวิถีแห่งศาสนาอื่นๆ คำนึงถึงคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการส่งเสริมแสดงตัวตนทางการเมืองเพื่อให้ประชาธิปไตยได้มีพัฒนาการตามแนวคิดอุดมการณ์ของสังคมประชาธิปไตยในทั่วโลก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน
2. ศึกษาระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน
3. แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน

การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน การนำหลักการในระบอบประชาธิปไตยที่มีอยู่ในทั่วโลกมาวิเคราะห์พัฒนาการการเมืองการปกครองของไทยในระบอบประชาธิปไตยและการแสดงตัวตนทางการเมืองของประชาชนไทย ซึ่งมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

หลักการประชาธิปไตย แนวคิดทางการเมืองที่เน้นการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน และเพื่อประโยชน์ของประชาชน มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจทางการเมือง รัฐบาลได้รับอำนาจจากการเลือกตั้งโดยประชาชน และต้องรับผิดชอบต่อประชาชน
2. ความเสมอภาค (Equality) ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาสทางการเมือง ไม่มีการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเชื้อชาติ เพศ ศาสนา หรือสถานะทางสังคม
3. สิทธิและเสรีภาพ (Rights and Liberties) ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพพื้นฐาน เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการชุมนุม และเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายและรัฐธรรมนูญ

4. นิติธรรม (Rule of Law) กฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด และทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน รัฐบาลและผู้มีอำนาจต้องปฏิบัติตามกฎหมายและไม่สามารถใช้อำนาจโดยพลการ

5. การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (Free and Fair Elections) ประชาชนมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนของตนอย่างเสรีและเป็นธรรม การเลือกตั้งต้องมีความโปร่งใส และทุกเสียงมีค่าเท่ากัน

6. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ประชาชนมีโอกาสดูแลและช่องทางในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมพรรคการเมืองหรือการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้รัฐบาลตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น

7. การตรวจสอบและถ่วงดุล (Checks and Balances) อำนาจอธิปไตยถูกแบ่งแยกและถ่วงดุลระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ระบบนี้ช่วยป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิดและรักษาความยุติธรรม

8. ความรับผิดชอบและความโปร่งใส (Accountability and Transparency) รัฐบาลและผู้มีอำนาจต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การตัดสินใจและการดำเนินงานของรัฐบาลต้องมีความโปร่งใสและเปิดเผยต่อสาธารณะ

9. การเคารพในความหลากหลาย (Respect for Diversity) ประชาธิปไตยเคารพในความแตกต่างและความหลากหลายทางความคิด วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การตัดสินใจทางการเมืองควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกกลุ่มในสังคม

10. สันติวิธีและความสมานฉันท์ (Peaceful Resolution and Consensus) การแก้ไขข้อขัดแย้งและการตัดสินใจทางการเมืองควรดำเนินการโดยสันติวิธี การหาฉันทามติและการประนีประนอมเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย (พีระศักดิ์ พอจิต,ม.ป.ป.)

การแสดงตัวตนทางการเมืองตามหลักการประชาธิปไตย เป็นรากฐานสำคัญของการปกครองที่เคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเท่าเทียมโดยแสดงออกด้วยการเลือกตั้ง และแสดงตัวสนับสนุนประชาธิปไตย เปิดกว้างให้อิสระในการตัดสินใจทั้งในแง่ของผู้สมัครและผู้ออกเสียง ทั้งนี้ต้องเป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรมไม่มีการซื้อน้ำหรือบังคับให้เลือก

รูปแบบการเลือกตั้งทั่วไป ประชาชนมีสิทธิเลือกผู้แทนเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ราษฎรสามารถใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตัวแทน เพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองแต่ละระดับของประเทศ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด เป็นต้น

ความสำคัญของการเลือกตั้งประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศแต่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ย่อมเป็นไปได้ที่ประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่ปกครองประเทศพร้อมๆกัน จึงมีความจำเป็นต้องเลือกผู้แทน

ของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน และประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้แทนซึ่งใช้อำนาจแทนตนได้โดยเลือกผู้ที่ตนเห็นว่าประโยชน์แก่ส่วนรวมตามแนวทางที่ตน ต้องการโดยพิจารณาจากนโยบายของผู้สมัครหรือพรรคของผู้สมัคร

การเลือกตั้งผู้แทนในระดับต่าง ๆ การเลือกตั้งในประเทศไทยมีหลายระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน เลือกผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น ระดับตำบล เลือกกำนันผู้บริหารท้องถิ่น ระดับอำเภอ เลือกสมาชิกสภาเทศบาลและสมาชิกสภาเมืองพัทยา ระดับจังหวัด เลือกสมาชิกสภาจังหวัด การเลือกตั้งในกรุงเทพฯ เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เลือกตั้งสมาชิกสภา กทม. การเลือกตั้งสมาชิกสภาเขต ระดับชาติ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เลือกสมาชิกวุฒิสภา

การแสดงคุณสมบัติผู้เกี่ยวข้องการเมืองแบบประชาธิปไตย กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น มีสัญชาติไทยแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีมีการเลือกตั้ง มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันเลือกตั้ง คุณสมบัติอื่นที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีย้ายทะเบียนบ้านออกจากเขตเลือกตั้งหนึ่งไปยังอีกเขตเลือกตั้งหนึ่ง ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเดียวกันอันทำให้บุคคลมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันน้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันเลือกตั้งให้บุคคลนั้น มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านครั้งสุดท้ายเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

การมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การบริหารงานของรัฐ อาจเป็นไปในทางตรงหรือทางอ้อม และเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยสมัครใจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม (ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตรและโชติกา แก่นธิดา, 2562) ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงตัวตนทางการเมืองอย่างอิสระเสรี ให้ข้อเสนอแนะผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การลงประชามติ การเสนอแนะนโยบาย เป็นต้น นโยบายรัฐบาลควรเป็นนโยบายเกิดจากประชาชนมากกว่าเกิดจากความคิดนักการเมืองเพียงบางส่วนนิยมอ้างประชาชน

การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล โดยมีกลไกและวิธีการที่หลากหลายในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล กลไกการตรวจสอบโดยรัฐสภา การตั้งกระทู้ถาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิในการตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดิน กลไกการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีหน้าที่ในการตรวจสอบการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ ดำเนินการลงโทษผู้กระทำความผิด และสื่อมวลชนและองค์กรอิสระมีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ทั้งนี้ การตรวจสอบช่วยให้ผู้ดำเนินงานทุกภาคส่วนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ วิชาชีพตนเอง ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินอันเป็นความพยายามในการสร้างหลักประกันและความมั่นใจให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับ

ภาระรับผิดชอบของรัฐบาลและระบบราชการในการใช้อำนาจรัฐและการใช้จ่ายเงินแผ่นดินอันเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและครอบคลุมหลากหลายมิติ (ทศพร ศิริสัมพันธ์และคณะ, 2546)

ประชาชนสามารถใช้อำนาจตนเองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560)

สรุปได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพัฒนาการเมืองระดับชุมชนจำเป็นจะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบต่างๆ และใช้กิจกรรมทางการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญกำหนดถึงบทบาทหน้าที่สิทธิเสรีภาพที่ประชาชนพึงกระทำได้รวมถึงการประยุกต์ใช้กฎหมายให้เกิดความมั่นใจในสวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชนหลังแสดงตัวตนทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ตำบลด่านเกวียน อำเภอเมืองโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2,990 คน (ผู้ร่วมดำเนินการ ปี 2567)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ตำบลด่านเกวียน อำเภอเมืองโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา จากสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ทำการแบ่งกลุ่มตามสัดส่วน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 353 คนโดยเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ได้คำนวณไว้

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ แขนงนำชุมชน จำนวน 5 รูป/คน นักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 5 รูป/คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 5 รูป/คน นักการเมือง จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 25 รูปหรือคน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับผู้ที่มีความชำนาญและสามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม โดยการหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค (IOC) ได้ค่าคะแนนของข้อคำถามเท่ากับ 0.80 –1.00 และคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) เพื่อวัดความสอดคล้องภายในตามแนวคิดของครอนบาค (Cronbach) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.889

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยการหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค (IOC) ได้ค่าคะแนนของข้อคำถามเท่ากับ 0.80 –1.00

ผลการวิจัย

การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน สรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน พบว่า ประชาชนมีความตระหนักต่อความต้องการพัฒนาประชาธิปไตยแต่การแสดงตัวตนตามวิถีประชาธิปไตยจุดยืนทางการเมืองการสนับสนุนพรรคการเมืองของประชาชนในตำบลด่านเกวียนจำนวนมากไม่กล้าแสดงออกเนื่องจากเองผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองการเห็นต่างทางการเมืองจะนำไปสู่การขยายความขัดแย้งในชุมชนแต่ร่วมพัฒนาประชาธิปไตยในลักษณะของการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองการเลือกตั้งในทุกๆระดับโดยไม่เปิดเผยให้เห็นถึงการสนับสนุนบุคคลหรือพรรคการเมืองที่ชัดเจนแต่จะพูดคุยกับกลุ่มคนที่สนิทเพื่อให้เห็นจุดยืนทางการเมือง

การพัฒนาประชาธิปไตยของสมาชิกชุมชนในตำบลด่านเกวียนมีลักษณะของการรวมกลุ่มเครือข่ายและรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น มีการแบ่งกลุ่มทางการเมืองในระยะสั้นๆช่วงเลือกตั้งภายหลังเสร็จสิ้นการเลือกตั้งกลุ่มการเมืองจะเป็นกลุ่มที่จัดกิจกรรมในท้องถิ่น สมาชิกชุมชนจะรับทราบบทบาทที่ชัดเจนของนักการเมืองในท้องถิ่นและกลุ่มการเมืองตามคัมต่างๆแต่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าสมาชิกเหล่านั้นจะมีจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจนอาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางการเมืองหรือความต้องการของชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระแสทางการเมืองในระดับชาติและกระแสสนับสนุนกลุ่มการเมืองในท้องถิ่น

2. ระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.80$, S.D.= 0.73) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการร่วมกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตย ($\bar{X}=4.02$, S.D.= 0.85) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองกับคนสนิท ($\bar{X}=4.00$, S.D.= 0.70) และด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองในชุมชน ($\bar{X}=3.40$, S.D.= 0.65) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน

(n = 386)

ระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน	ระดับการร่วมพัฒนาและแสดงตัว		
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
1. ด้านการร่วมกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตย	4.02	0.85	มาก
2. ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองกับคนสนิท	4.00	0.70	มาก
3. ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองในชุมชน	3.40	0.65	ปานกลาง
ภาพรวม	3.80	0.73	มาก

3. แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน กลุ่มการเมืองในชุมชนเป็นแกนนำชุมชนที่มีเครือข่ายเป็นฐานหรือสมาชิกชุมชนที่ต้องการแสดงจุดยืนทางการเมืองกล้าที่จะแสดงตัวตนทางการเมืองเพื่อขอรับการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองต่างๆในชุมชนแต่ประชาชนทั่วไปไม่นิยมแสดงตัวตนทางการเมืองหากแต่จากเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่รัฐจัดขึ้นผ่านการรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อต่างๆรวมถึงกลุ่มไลน์ในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาประชาธิปไตยในรูปแบบของการเลือกตั้งและเลือกผู้แทนของชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน

1. การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด้านเกวียน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาประชาธิปไตยในลักษณะร่วมกิจกรรมเลือกตั้งเลือก

ตัวแทนในชุมชนเพื่อไปทำหน้าที่ทางการเมืองแทนตนเองแต่การเลือกจะเน้นเป็นความลับไม่แสดงออกอย่างเปิดเผยเพื่อให้สมาชิกในชุมชนหรือกลุ่มการเมืองในชุมชนได้รับทราบถึงจุดยืนตัวตนทางการเมืองการรับรู้ตัวตนทางการเมืองจะรับรู้เพียงบุคคลใกล้ชิดสอดคล้องกับงานวิจัยของ **โชคชัย ศรีรักษา (2567)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเมืองในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเมืองของประเทศไทยมีหลายองค์ประกอบก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาสังคม พัฒนาเศรษฐกิจ และพัฒนาการเมือง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทของประเทศ แต่ส่วนสำคัญช่วยส่งเสริมการพัฒนาการเมืองของประเทศไทยเป็นครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน อาชีพและการสื่อสารของสถาบันการเมืองโดยเฉพาะการสื่อสารถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาการเมืองของประเทศ

2. ระดับการร่วมพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการร่วมกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตย รองลงมา ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองกับคนสนิท และน้อยที่สุด คือ ด้านการแสดงตัวตนทางการเมืองในชุมชน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ประชาชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องการใช้สิทธิ์ทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่รัฐจัดขึ้นโดยเฉพาะการร่วมลงคะแนนเลือกตั้งลงคะแนนเลือกตัวแทนบุคคลในชุมชนแต่ไม่นิยมแสดงตัวทางการเมืองอย่างชัดเจนถึงการให้การสนับสนุนนักการเมืองหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งหากแต่จากแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่อบุคคลใกล้ชิดภายในครอบครัวเนื่องจากกลัวอันตรายที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐภณ ลิ้มปิเจริญ (2567)** ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามการรับรู้ของประชาชน” ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยติดตามรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และทำกิจกรรมในชุมชนจึงให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางการเมือง ขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มีการตรวจสอบ ติดตาม และควบคุมการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้ง อันเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย

3. แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียนตระหนักถึงการพัฒนาประชาธิปไตยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้งตามวิถีประชาธิปไตยแสดงเจตจำนงพัฒนาประชาธิปไตยแต่ไม่แสดงตัวตนทางการเมืองในการสนับสนุนบุคคลหรือพรรคการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยเนื่องจากเกรงกลัวความขัดแย้งและอันตรายที่เกิดจากการแสดงตัวตนทางการเมือง และให้ความสำคัญต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในหลายๆด้านรวมถึงการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทณศักดิ์ นาโพธิ์ (2559)** ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างการเมืองใหม่ในสถานการณ์ปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเมืองเป็นกระบวนการ ของการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปและเนื้อหาของระบบการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันเป็นระบบการเมืองที่พึงปรารถนาของ

กระบวนการพัฒนาทางการเมือง ในท้ายที่สุดเส้นทางการประวัติศาสตร์ของการเมืองการปกครองในทุกประเทศ ก็จะไปสิ้นสุดที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตย คือ จุดมุ่งหมายปลายทางของระบอบการปกครองของทุกประเทศ การเมืองไทยในปัจจุบัน ถูกจับตาจากคนในประเทศไทย เรื่องการเมือง เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจากหลายๆปีที่ผ่านมา ก็ต้องยอมรับว่าประเทศไทยได้มีวิกฤติทางการเมืองเกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ครั้งก็จะมีความรุนแรงและการโต้ตอบที่แตกต่างกันไป ส่งผลให้การเมืองไทยประเทศไทยเต็มไปด้วยความตึงเครียดระยะยาว ทั้งจากรัฐบาลและในหลายๆฝ่ายรวมไปถึงประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นเพื่อสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆอยู่เสมอ ติดตามข่าวสารและเรื่องราวการเมืองอยู่ตลอดเวลา จึงมีแนวทางในการพัฒนา คือ การปฏิรูปทางการเมือง การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย การพัฒนาระบบการศึกษา การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาด้านสังคม โดยพยายามยกระดับคนในสังคม

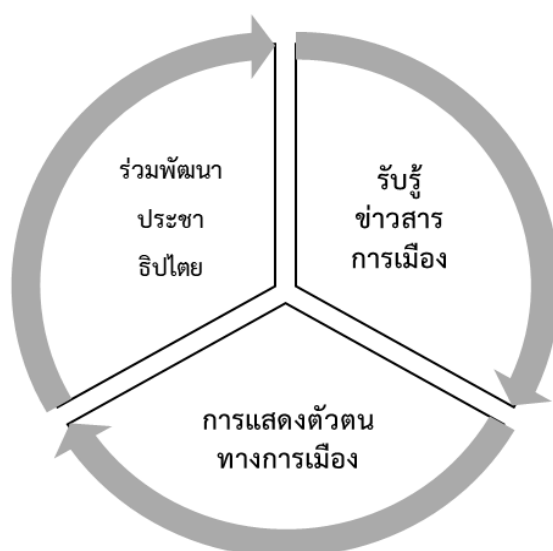
องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการสังเคราะห์ความรู้ “การพัฒนาประชาธิปไตยและความกล้าแสดงตัวตนทางการเมืองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านเกวียน”

การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยเริ่มต้นด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น มีการตื่นตัวทางการเมืองรับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อหลักได้แก่ทีวีและการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มการเมืองภายในท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลข่าวสารกิจกรรมทางการเมืองไปจัดกิจกรรมสนับสนุนทางการเมืองและใช้กิจกรรมทางการเมืองแก้ไขปัญหาตรงตามความต้องการของประชาชนในระดับท้องถิ่นจนถึงตอบสนองความต้องการของประชาชนในระดับประเทศใช้สิทธิและเสรีภาพในการกำหนดโครงการแผนงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมการเมืองภายใต้บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ

การมีส่วนร่วมและการแสดงตัวตนทางการเมืองจะแสดงออกด้วยการไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่รัฐจัดขึ้น รูปแบบของการเลือกตัวแทนทางการเมืองเลือกผู้แทนในชุมชนรวมถึงการลงรับสมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทนของชุมชนเป็นตัวแทนทางการเมืองและเลือกตั้งในระดับต่างๆที่รัฐจัดขึ้นตามวิถีประชาธิปไตยแปลจากไม่แสดงตัว สนับสนุนพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองต่างๆ ให้สมาชิกในชุมชนรับรู้อย่างเปิดเผยแต่จะแสดงตัวตนสนับสนุนทางการเมืองกลุ่มต่างๆรับรู้ในเฉพาะกลุ่มคนสนิทและเครือญาติเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการเกรงกลัวความปลอดภัยและความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นภายหลังสนับสนุนกลุ่มการเมืองต่างๆ แม้ว่าจะระบอบการเมืองการปกครองของไทยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถแสดงสิทธิเสรีภาพทางการเมืองได้อย่างเสรี แต่ถ้าว่า การใช้ชีวิตจริงไม่สามารถเปิดเผยตัวตนทางการเมืองได้ สมาชิกในชุมชนไม่ยอมรับรูปแบบการแสดงตัวตนทางการเมือง อันนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองในระดับชุมชน

การพัฒนาประชาธิปไตยของสมาชิกในชุมชน เน้นการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การแลกเปลี่ยนข่าวสารของกลุ่มต่างๆทางการเมือง การจัดตั้งกลุ่มเฉพาะอาจเป็นกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือกลุ่มพัฒนาชุมชน และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนขยายผลสู่การนำหลักการทางประชาธิปไตยไปปรับใช้กับการเลือกผู้แทนชุมชน การเลือกผู้นำชุมชน การมอบหมายภารกิจในชุมชน การนำเสนอความคิดข้อเสนอแนะต่างๆเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน บุรณการกับการแสดงตัวตนทางการเมือง เพื่อเป็นผู้นำทางการเมืองในชุมชน ใช้กิจกรรมทางการเมืองประยุกต์กับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชนมากกว่าการจัดตั้งกลุ่มเพื่อพูดถึงการพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง และการแสดงออกทางการเมืองโดยตรง

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- โชคชัย ศรีรักษา. (2567). การพัฒนาการเมืองในประเทศไทย. วารสารชัยมงคลปริทรรศน์ 4(1) 13-20.
- ณัฐพล บุญยพิพัฒน์. (2562). ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย(พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน): ข้อเสนอแนะในเชิงทฤษฎี. การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 “การบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล : กฎหมาย ความเป็นธรรม และการกลับคืนสู่ประชาธิปไตย”. (หน้า 79-90). ขอนแก่น:วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ณัฐภณ ลิ้มปิยะจริญ. (2567). การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามการรับรู้ของประชาชน. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์. 7(2) 54-69.
- ทนงศักดิ์ นาโพธิ์. (2559). การสร้างการเมืองใหม่ในสถานการณ์ปัจจุบัน. Journal of Modern Learning Development. 1(2) 8-17.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์และคณะ. (2546). การพัฒนาระบบและกลไกของการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย.
- พีระศักดิ์ พอจิต. (ม.ป.ป.). ประชาธิปไตยกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- มาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2560)
- ศิลปวิชญ์ น้อยสมมิตรและโชติกา แก่นธัญญา. (2562). การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อนโยบายสาธารณะ. วารสารวิจัยวิชาการ. 2(1) 101-116.
- Yamane. T. (1973). Statistic: An Introductory Analysis. New York: Harper and Row.